
LIETUVIŲ KALBA INTERNETE: AUTOMATIŠKAI KARTOJAMI ELEKTRONINIO LAIŠKO ELEMENTAI

Asta Ryklienė

Lietuvių kalbos institutas, Antakalnio g. 6, LT-2055, Vilnius

ELEKTRONINIO LAIŠKO STRUKTŪRA

Nesinchroninis bendravimas internetu (el. paštas, naujienų grupės ir kt.) pagrįstas elektroniniu laišku. Paprastai skiriamos dvi pagrindinės elektroninio laiško dalys: informacinė ir turinio.

Informacinėje dalyje nurodomas siuntimo (ar gavimo) laikas, siuntėjo¹ (ar gavėjo) vardas ir (arba) adresas, laiško antraštė ir kt. Tai elektroninio laiško tekstas, kurį gavėjas pamato pirmiausia ir kurį elektroninio pašto programų įranga pateikia automatiškai.

Turinio dalis – pats laiškas (LaQuey 1995: 59), arba turinys (Karbo 1998: 35), – tekstas, kurį kuria ir rašo siuntėjas. Kartais dar skiriama trečioji elektroninio laiško dalis – kitų siuntėjų sukurtas tekstas (Goodman, Graddol 1996: 126). Tai gautojo elektroninio laiško turinio dalis, kurią gavėjas, rašydamas atsakymą siuntėjui, naudoja savo laiške tam, kad nebereikėtų iš naujo rašyti ir kartoti dalykų, buvusių gautajame laiške (žr. 1 pav. Čia pateiktame elektroniniame laiške šios trys dalys pateiktos skirtingais šriftais²).

Šiame laiške paties siuntėjo yra parašyti tik 2 žodžiai (pabraukta, 7 eilutė). Tamsiu šriftu parašytas tekstas yra sugeneruotas automatiškai (2–5, 9, 10, 15–18 eilutės), o įprastu šriftu pateiktas tekstas (11–14 eilutės) yra kitų siuntėjų rašytas tekstas. Eilučių pradžioje automatiškai įrašomas ženklas > rodo, kad tai kartojamas ankstesnių laiškų tekstas, t. y. atskiriamas gautas tekstas nuo rašomo. 11 eilutės pradžioje esantis dvigubas toks ženklas >> rodo, kad tai antrą kartą kartojamas ne pastarojo, bet dar prieš jį buvusio laiško tekstas. Pagal šiuos žymenis galime sudaryti vykstančio dialogo išklotinę (žr. 2 pav.).

Tačiau ir informacinėje, ir turinio elektroninio laiško dalyje yra elementų, kurie yra ne visai automatiniai ir ne visai originalūs.

Jau įprasta teigti, kad bendraujant internetu (ir sinchroniškai, ir nesinchroniškai) būtina taupyti laiką, praleisti tai, kas savaime suprantama, ir kai tik įmanoma, trumpinti žodžius ir pasakymus. Tai padeda daryti ir įvairios elektroninio pašto programų funkcijos: rašant naują laišką interneto vartotojui nebereikia gaišti

From:	Banginiukas <krakas@mg.lt>	1
Newsgroups:	omnitel.fauna	2
Date:	18 04 2000 15:57	3
Subject:	Re: Noriu kačiuko	4
		5
<u>o kontaktai?</u>		6
		7
ExDi <exdi@kam.kam.lt> wrote in message		8
news:8dhpOr\$thq\$1@news.omnitel.net...		9
>>noriu pūkuoto kačiuko..nebūtinai grynaveislis		10
>Kiek teko girdėti viena pažįstama berods iš dominikonų (čia ta kur prie onos bažnyčios)		11
> gavo.Ten vienuolių katė berods 3 artais 4 kačiukus atsivedė gali pamėginti jei dar		12
> neišdalino.		13
—		14
>ExDi,Vilnius		15
>Peugeot 205 1.8D '86		16
>Life is what happens, when you are making other plans		17
		18

1 pav.

Antraštė	<i>Noriu kačiuko</i>
Banginiukas	<i>noriu pūkuoto kačiuko..nebūtinai grynaveislis</i>
ExDi	<i>Kiek teko girdėti viena pažįstama berods iš dominikonų (čia ta kur prie onos bažnyčios) gavo. Ten vienuolių katė berods 3 artais 4 kačiukus atsivedė gali pamėginti jei dar neišdalino</i>
Banginiukas	<i>o kontaktai?</i>

2 pav.

laiko prisistatyti, perrašyti laiško, į kurį atsako, antraštę ir pasirašyti. Slapyvardį ir parašą pakanka sukurti vieną kartą, ir jie bus automatiškai įrašomi į visus siunčiamus elektroninius laiškus, o laiško, į kurį atsakoma, antraštė automatiškai pakartojama paspaudus komandą „Atsakymas“.

Taigi antraštė, slapyvardis bei parašas ir yra ypatingi elektroninio laiško elementai, sukurti ir parašyti tam tikro siuntėjo vieną kartą ir automatiškai kartojami plėtojantis elektroniniam diskursui.

ANTRAŠTĖ

Elektroninio laiško antraštė yra būtinas elektroninio laiško elementas, nurodantis laiško temą ir apibūdinamas kaip: „santrauka ar trumpas aprašymas“ (LaQuey 1995: 58), „aprašas, reziumuojantis laišką“ (Kovertaitė 1995: 72), „laiško tema ar trumpas turinys“ (Kuncaitis ir kt. 1999: 68). Kaip ir įvairūs kiti pavadinimai,

pavyzdžiui, sakininės kalbos ar dienraščio straipsnio antraštė, elektroninio laiško antraštė yra teksto dalis, kurią skaitytojas pamato pirmiausia ir kuri turi rodomąją funkciją. Plg. sakomosios kalbos, įprastinio straipsnio ir elektroninio laiško antraštės apibrėžimus: antraštės „formuluotė ir turiniu, ir forma turi patraukti, sudominti klausytoją, be to, ji turi būti aiški, glaustai pranešanti, kas iš tiesų bus kalbama (Koženiauskienė 1999: 96), „pagrindinė straipsnio antraštės paskirtis – kompaktiškai išreikšti pagrindinę idėją“ (Šoblinskas 1965: 21) ir „antraštė nurodo skaitytojui makroretorinę strategiją, reikalingą nuspėti, apie ką tekstas“ (Davis, Brewer 1998: 56).

Bendruojant interneto naujienų grupėse, pokalbių temos yra nurodomos ir naujienų grupių pavadinimais: „Automobiliai“, „Bankų kortelės“, „Dizainas“ ir t. t. Kai kurie naujienų grupių pavadinimai yra labai tikslūs, pvz., „Darbas: siūlau“, „Darbas: ieškau“. Tad atskiro laiško antraštė yra jau antrasis, tikslesnis, temos nusakymas.

Internetu vartojamos lietuvių kalbos tekstyne užfiksuota 813 skirtingų elektroninių laiškų antraščių. Jų peržiūra rodo, kad tai, apie ką laiške bus kalbama, elektroninio laiško antraštėje nusakoma dviem būdais: tenurodant objektą, apie kurį bus rašoma, ir pateikiant pagrindinį laiško teiginį³. Pirmųjų, kurias vadinu nuorodomis, yra 44 proc., antrųjų, vadinamų teiginiais, 47 proc. visų antraščių.

Kaip minėta, nuorodos tiksliai nurodo laiško temą, bet nepasako pagrindinės minties. Tai tokios nominatyvinės struktūros antraštės kaip: *Bilietas į Italiją, Baidarių irklai, Šviesoforai kaune*⁴, *Liukas MAZDAI* ir pan. Ypač dažnai šios antraštės pradamos prielinksniais *dėl* ir *apie* – tipiniais dokumentų ir raštų pavadinimų elementais. Šie prielinksniai patenka tarp dažniausių elektroninių laiškų antraštėse vartojamų žodžių (žr. 6 pav.).

Nuorodų grupei priklausančios antraštės gana dažnai naudojamos ir kalbos ekonomijos tikslais. Tam tikras dalykas, įvardytas antraštėje, laiško tekste nebekartojamas, o jo vietoje rašoma tam tikra santrumpa, dažniausiai – *subj.* (antraštė – angl. *subject*) (žr. 1 lentelę, pabraukta. – A. R.).

Kitą pusę antraščių sudaro antraštės, pasakančios pagrindinę laiško mintį. Jos bendrai pavadintos teiginiais ir yra predikatinės struktūros. Priklausomai nuo paties laiško turinio, antraštė gali būti išdėstoma kaip klausimas, pasakymas, prašymas ar pasiūlymas (žr. 4 lentelę). Šios rūšies antraštės taip pat kaip ir nuoro-

1 lentelė

Antraštė	Laiško tekstas
<i>Skiedinys grūdimis išlyginti.</i>	<i>Prūviet, statybininkai ir prijaučiantys. Gal galit parekomenduoti koki %subj%: nereikia super, bet pigiausias irgi ne išeitis <...></i>
<i>Dievai tikriausiai išprotėjo</i>	<i>Vakar žiūrėjau subj per TV. Nežinau kaip jums, bet sub matau jau kelintą kartą <...></i>
<i>lietuviškas kamikadže</i>	<i>niu bet Kairys tai tikrai 'subj'... nežinau, kiek jis ten kartų per tas treniruotes praskrido <...></i>
<i>Božole Noviu</i>	<i>Ar jau ragavot šių metų BN? <...></i>

dos, tik gerokai rečiau, panaudojamos siekiant kalbos ekonomijos (žr. 2a lentelę) ir kartais gali net visiškai atstoti laiško tekstą. Tokiais atvejais laiško teksto arba visai nėra, arba teksto vietoje nurodoma skaityti antraštę (žr. 2b lentelę).

2 lentelė

a)

Antraštė	Laiško tekstas
LABAI SKUBIAI reikalingi 2 verslo planai...	sveiki %subj% jei kas turite, pasidalinkite arba pasakykite, kur galima rasti. <...>

b)

Antraštė	Laiško tekstas
kaip gaudyti vėžius?	[nėra]
Kaip dėl audio įrašo teisme, įrodymas ar ne?	[nėra]
Ar yra koks omnitelio Q3 arenos servas?	%Subj%
gal kas žino anekdotų apie buhalterius ir buhalteriją	read subj. thanks

Siekiant kuo didesnės ekonomijos, šios grupės antraštė kartais panaudojama kaip elektroninio laiško pradžia (žr. 3a lentelę). Šiuo požiūriu to paties, kas pasakyta antraštėje, kartojimas laiško tekste laikytinas pertekliumi (žr. 3b lentelę).

3 lentelė

a)

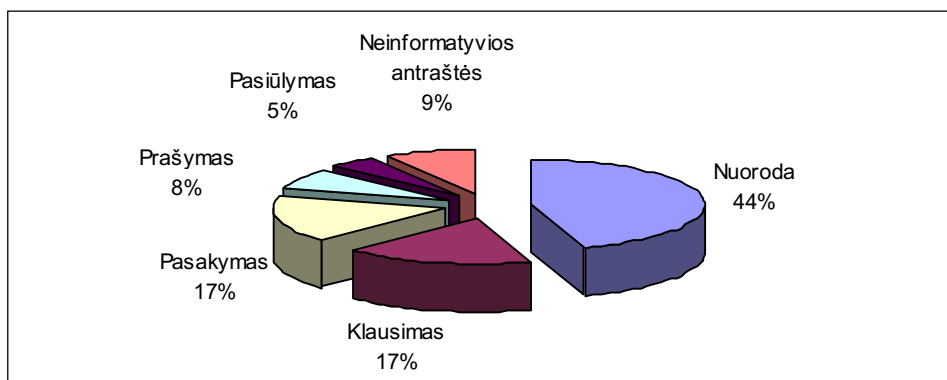
Antraštė	Laiško tekstas
gal kas vyksta į Slovakiją	savu transportu ir turi pora laisvų vietų – man ir jai. Galėtum susikoperuoti, na, tipo kurui, žemėlapiui, maistui ir t.t. ir pan. Problemų tikrai nesudarytume. Veiksmas nuo 08.14...va.

b)

Antraštė	Laiško tekstas
Kokie langai geriau?	Kokie langai geriau: plastikiniai ar mediniai?

Trečią antraščių grupę sudaro neinformatyvios antraštės, labai netiksliai, pvz.: *Patarkit!, klausimas, rimti dalykai, Reikia, HELP!!!* arba visiškai nenurodančios laiško temos, pvz.: *Kiek dar ..., kiek, you ..., Šiaip*. Tokių antraščių yra 9 proc. Neinformatyviomis laikytinos ir tokios antraštės, kurios tepakartoja informaciją, jau žinomą iš naujienų grupės pavadinimo, pavyzdžiui, į naujienų grupę „Ieškau darbo“ siunčiamų elektroninių laiškų antraštės *Ieškau darbo, ieškau* ir pan. Prie

neinformatyvių antraščių dar priskirtinos sakytinės kalbos intonaciją imituojančia rašyba parašytos bei grafinės antraštės, nesuteikiančios pakankamai informacijos apie laiško temą arba turinį (žr. 4 lentelę). Antraščių grupių procentinį pasiskirstymą žr. 3 paveiksle, o grupių pavyzdžius – 4 lentelėje.

4 pav.

4 lentelė

Grupės pavadinimas		Pavyzdžiai	
Nuoroda		<i>Dėl knygos pardavimo</i>	<i>apie sagemus</i>
Teiginiai	Klausimas	<i>Ar čia yra žmonių, mėgstančių KBH (lietuviškai LIK)?</i>	<i>Gal kas turit Delfinų naują gabalą?</i>
	Pasakymas	<i>Dužo telikas..</i>	<i>Failas yra failas, o byla yra byla</i>
	Prašymas	<i>Nu būkit žmonės, padėkit man</i>	<i>prašau dovanoti jauną trumpaplaukį šuniuką</i>
	Pasiūlymas	<i>SIŪLAU APLANKYTI</i>	<i>Parduodu kompą IP133</i>
Neinformatyvios antraštės		<i>Klausimas</i>	<i>reikia</i>
Sakyt. kalbos intonaciją imituojančios antraštės ⁵		<i>rrrrrrrrreeeeeikkkiüüüiaaaaa</i> <i>aaa</i>	<i>HEEEEEELLP!!!!</i>
Grafinės antraštės		<i>?</i>	<i>:(</i>

Apytikriais skaičiavimais, beveik pusėje į naujienų grupes rašomų laiškų vartojami tam tikri specialūs grafiniai ženklai, rodantys siuntėjo emocijas. Tačiau tokių ženklų teturėjo tik 1,3 proc. tirtų antraščių, pvz.: *A bon jovi irgi matricą mėgsta :))*; *Netekau kabelinės :(((*; *Mokyklų kompiuterizacija :(Arba apie e-vejas ir moralę....*. Tai rodo, kad elektroninio laiško antraštė yra apgalvotas ir statiškas elektroninio laiško elementas, kurio sampratai paralingvistinių kalbos elementų nereikia. Kita vertus, ekspresyvumas nėra itin retas antraščių požymis, dažniau jo siekiama grafine raiška nei kalbos priemonėmis: gausiai vartojant klaustukus bei šauktukus ir rašant didžiosiomis raidėmis (žr. 5 lentelę).

5 lentelė
HELP!!!!
myliu!!!!
Kodėl???????
LABAI SKUBIAI reikalingi 2 verslo planai
TURIU ŠUNIUKĄ
DĖMESIO – Virusas poste rūpintojėlis

Be aptartosios rodomosios funkcijos, elektroninio laiško antraštė atlieka dar vieną ne mažiau svarbią funkciją. Ji išryškėja į naujienų grupių elektroninius laiškus pažiūrėjus ne kaip į atskirus vienetus, o kaip į elektroninio diskurso sudėtinę dalį.

Internetu vartojamos lietuvių kalbos tekstyną sudarantys 2800 elektroninių laiškų turėjo 813 skirtingų antraščių (be antraščių

buvo tik 4 laišakai). Šis antraščių skaičius rodo, kiek vyko pokalbių skirtingomis temomis. Elektroninio laiško gavėjas, atsakantis į gautą laišką, t. y. tęsiantis pokalbį tam tikra tema, naujos antraštės nekuria, o buvusiosios jam irgi nereikia perrašyti. Paspaudus komandą „Atsakymas“, gautojo laiško antraštė rašomajame laiške pakartojama automatiškai, o eilutės pradžioje pridėdama santrumpa *Re:* (angl. *reply* – *atsakymas*). Tad automatiškai pakartota antraštė atlieka jau nebe rodomąją, bet, laikantis Karaliūno apibrėžimo (1997: 153), fatinę funkciją – yra pokalbio tąsą rodanti priemonė. 4 paveiksle pateiktas elektroninio pašto programos vaizdas, iš kurio matyti, kaip automatiškai kartojama antraštė rodo, kurie laišakai tęsia pradėtą pokalbį, o kurie pradeda pokalbį nauja tema.

Pokalbių ilgis ir dalyvių įsitraukimas į juos yra labai nevienodi. Vieni laišakai visai nesulaukia atsakymų, kiti sulaukia labai daug. Pagal tai internetu vykstantys pokalbiai yra skirstomi į bendravimo salas, dialogus ir tinklus. Bendravimo salomis vadinami tokie laišakai, į kuriuos neparašoma nė vieno atsakymo, dialogą sudaro dviejų pašnekovų keletas ta pačia tema rašomų laiškų, o tinklas – tai daug skirtingų dalyvių parašytų laiškų viena tema (Fafchamps ir kt. 1989, iš Johnssons 1998).

Pastebėta, kad pokalbio ilgis priklauso nuo naujienų grupės. Daugiausia trumpų pokalbių, vadinamųjų bendravimo salų, būta naujienų grupėse, susijusiose ne su keitimusi nuomonėmis, bet su konkrečiais poreikiais ar pasiūlymais, tokiose

Subject	From	Sent ▲
☐ bokseriu savininkams	dOnts	2000.08.30 10:31
Re: bokseriu savininkams	@wrelka	2000.08.30 10:31
☐ Re: bokseriu savininkams	Evka	2000.08.31 08:41
Re: bokseriu savininkams	dOnts	2000.08.31 13:01
Re: bokseriu savininkams	Ricardas Rusteika	2000.08.31 09:56
☐ Naujiena Lietuvoje	AgroBalt	2000.09.01 20:00
Re: Naujiena Lietuvoje	Niccola	2000.09.04 07:27
Re: Naujiena Lietuvoje	Gint@s	2000.09.04 10:40
Tesinys apie Kurilu bobteila	AgroBalt	2000.09.01 21:39
Rastas Katinas	Tiny	2000.09.03 21:32

4 pav.

kaip „Darbas“ (darbo paieška), „Komercija“ (komerciniai pasiūlymai). Čia antrašėse dažni žodžiai *perku, parduodu, siūlau, reikia*, rodantys norą patenkinti konkrečius poreikius, o ne pasikeisti nuomonėmis. Kalbos funkcijų požiūriu tai yra pranešimai, kur vyrauja transakcinė⁶, t. y. į informacijos perdavimą ar gavimą orientuota, funkcija. Ir gerokai ilgesni pokalbiai vyksta tokiose grupėse kaip, pavyzdžiui, „Kinas“, kur svarbiausia yra interakcinė, t. y. bendravimo, nuomonių atskleidimo, funkcija.

5 paveiksle pateikti duomenys, rodantys, kiek skirtingų pokalbių vyko atskirose naujienų grupėse, koks yra vidutinis tam tikros grupės ir bendrasis naujienų grupėse vykstančio pokalbio ilgis (visų grupių imta po 100 laiškų).

Pateikti duomenys rodo, kad tirtose lietuviškose naujienų grupėse vyksta gana neilgi pokalbiai – vidutinis pokalbio ilgis 3,44 laiško. Tačiau prie to, kas anksčiau pasakyta apie pokalbio ilgio priklausymą nuo naujienų grupės, dar pridurtina tai, kad pokalbis, pradėtas kaip laiškas į naujienų grupę, gali būti tęsiamas nebe viešai, t. y. atsakant taip pat į naujienų grupę, o asmeniškai, t. y. atsakymas

Naujienų grupė	Pokalbių skaičius	Vidutinis pokalbio ilgis	Naujienų grupė	Pokalbių skaičius	Vidutinis pokalbio ilgis
Automobiliai	28	3,57	Komercija	62	1,61
Bankų kortelės	25	4	Kompiuteriai***	37	2,7
Darbas*	62	1,61	Meilė	22	4,54
Dizainas	23	4,34	Motociklai	32	3,12
E-vėjas	10	10	Muzika	27	3,7
Ekonomika	28	3,57	Pašnekėsiai	12	8,33
Elektronika	35	2,85	Politika	16	6,25
Fauna	38	2,63	Programavimas	25	4
GSM	37	2,7	Sportas	26	3,84
Humoras	31	3,22	Statyba	23	4,34
Internetas	30	3,33	Teisė	17	5,88
Įvairūs**	54	1,85	Televizija	20	5
Kelionės	24	4,16	Žaidimai	25	4
Kinas	16	6,25	Žvejyba	28	3,57
Vidutinis pokalbio ilgis					3,44 laiško

* Šią naujienų grupę sudaro dvi potemės: „Darbas: ieškau“ ir „Darbas: siūlau“. Iš šių dviejų potemių imta po 50 laiškų.

** Ši grupė sudaryta iš kelių nepopuliarių naujienų grupių tekstų („Mados“, „Mokslas“, „Sodas“, „Studijos“, „Teatras“, „Valgiai“, „Vaikai“), iš viso – 100 laiškų.

*** Šią naujienų grupę sudaro dvi potemės: „Kompiuteriniai: programų įranga“ ir „Kompiuteriai: techninė įranga“. Iš šių dviejų potemių imta po 50 laiškų.

5 pav.

siunčiamas į tam tikro asmens elektroninio pašto dėžutę. Tad naujienų grupės tyrinėtojiui tai gali atrodyti kaip neišplėtotas pokalbis, o iš tikrųjų pokalbis gali plėtotis kitu lygmeniu, pašaliečiui nebeprieinamu. Todėl atmetus pranešimus salas (jų tekстыne pasitaikė 301), vidutinis pokalbio ilgis pakinta iki 4,88 laiško. Patys ilgiausi iš tirtų pokalbių buvo pokalbiai, sulaukę 62 („Nemokamas internetas per Taką“ naujienų grupė „Teisė“), 37 („Konservatorių idėja mirė ar konservatoriai jau pralošė?“ naujienų grupė „E-vėjas“), 30 („Hallmark kanalas“ naujienų grupė „Televizija“), 29 („Grįžau iš Austrijos–Kroatijos“ naujienų grupė „Kelionės“) pranešimų.

Nors elektroninio laiško antraštė yra automatiškai kartojamas elementas, jai, kaip ir visam elektroniniam diskursui, būdingos sutrauktinės kalbos ypatybės, t. y. akronimai ir neoficialiojoje sakinėje kalboje vartojami tam tikrų žodžių sutrumpintieji variantai (žr. 6 lentelę, santrumpos ir žodžiai, kurių atitikmuo pateikiamas antrojoje skiltyje, pabraukti AR).

6 lentelė

Antraštė	Atitikmuo
<i>Auto perregistravimas ir TA</i>	<i>Automobilio, techninė apžiūra</i>
<i>Moto už 600 \$?</i>	<i>motociklas, JAV dol.</i>
<i>Benzo kainos?</i>	<i>benzino</i>
<i>Reikia info: naudotų mašinų lizingavimas – kur ir kaip?</i>	<i>informacijos</i>

Apskritai pasakytina, kad antraštės yra neilgos: vidutinis ilgis yra 3,4 žodžio arba 21,1 ženklas. Daugiausia antraščių – 26 proc. – yra dviejų žodžių. Kartu su antraštėmis, kurias sudaro vienas (16 proc.) ir trys (22 proc.) žodžiai, jos apima 64,8 proc. visų antraščių. Antraštės iš septynių ir daugiau žodžių – retesnės (8,6 proc.)

Antraštėse vartojami žodžiai gerai atspindi neoficialų, nemažai sakininės kalbos elementų turintį elektroninio diskurso kalbos pobūdį. Tai patvirtina ir dvidešimties dažniausiai antraštėse vartojamų žodžių sąrašas⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad net dvyliktoje sąrašo vietoje atsидūrė anglų kalbos žodis *help* („padėti“, „pagalba“) (19 pavartojimų), išpėjantis apie didelį anglų kalbos elementų kiekį bendraujant internetu vartojamojoje lietuvių kalboje (žr. 6 pav.).

Taigi elektroninio laiško antraštė yra labai svarbus jo elementas, atliekantis dvi funkcijas. Pirma, kaip atskiro laiško vienetas, ji nurodo laiško temą. Kartais net teigiama, kad būtent nuo antraštės priklauso, ar elektroninis laiškas iš viso bus kieno nors perskaitytas. Bendraudami naujienų grupėse, žmonės kasdien gauna daugybę laiškų ir pirmiausia skaito antraštę. Jei ji neaiški, neinformatyvi, laiškas gali likti neperskaitytas (Карненко, Шишигин 1996: 114). Antra, kaip elektroninio diskurso dalis ir automatiškai kartojamas elektroninio laiško elementas, ji sieja atskirus laiškus į bendrą pokalbį. Tokia išvada leidžia pritarti teiginiui, kad „antraštės elektroniniame diskurse yra informacijos ir bendravimo kelrodžiai“ (Davis, Brewer 1998: 53–54).

1	kas	11	kaip
2	dėl	12	help
3	ir	13	yra
4	ar	14	ieškau
5	gal	15	lt
6	reikia	16	darbas
7	apie	17	kaune
8	su	18	kur
9	į	19	parduodu
10	darbo	20	CD

6 pav.

mosios naujienų grupės) yra nors ir neoficialus, bet viešas minčių skelbimas, o tai, kas skelbiama viešai, gali būti panaudota prieš skelbėją. Tad pirmiausia dėl to, kad galėtų būti laisvi ir saugūs (Pfaffenberger 1997: 230) ir kad nesant vizualiniam kontaktui susikurtų tam tikrą įvaizdį (Hiltz, Turoff 1994: 95), bendraudami internetu žmonės paprastai pasivadina ne tikroju vardu ir pavarde, o slapyvardžiu.

Taigi galima sakyti, kad antikos laikus siekianti slapyvardžių vartojimo istorija dabartiniiais laikais pradeda naują etapą. Greta literatūros, meno, mokslo ir politikos sričių (Масанов 1941: VII) slapyvardžių vartoseną pasipildo neoficialia, bet vieša vartosenos sritimi – internetu. Tačiau svarbiausia slapyvardžių vartojimo priežastis išlieka ta pati: noras paslėpti autorystę ir taip išvengti nepageidaujamos reakcijos (Biržiška 1943: III; LS 1995: 8–9).

Kuriant minėtąjį bendraujant internetu vartojamos lietuvių kalbos tekstyną, užfiksuoti 846 skirtingi naujienų grupių dalyvių vardai. Juos išnagrinėjus, pirmiausia pripažintina, kad lietuviškų naujienų grupių dalyviai nėra linkę slėpti savo asmenybės: net 11 proc. naujienų grupių dalyvių pasivadina vardu ir pavarde, dar 37 proc. – slapyvardžiu, susijusiu su jų vardu ar pavarde. Tiesa, beveik neįmanoma patikrinti, ar slapyvardžio ir tikrojo vardo bei pavardės ryšys iš tiesų yra, tačiau šį teiginį patvirtina naujienų grupių dalyvių apklausos⁸ metu gauti interneto vartotojų atsakymai. 50 proc. apklaustųjų nurodė, kad bendraujant internetu vartojamas jų slapyvardis tam tikru būdu susijęs su jų tikroju vardu ar pavarde. Iš šios kategorijos vardų itin gausi pasirodė besanti tikrojo vardo vedinių grupė. 7 lentelės 5 eilutėje pateikti pavyzdžiai rodo, kad tai sakininėje neoficialiojoje kalboje vartojami tikrųjų vardų variantai. Tai taip pat patvirtina ir apklausos dalyvių paaiškinimai: pavyzdžiui, *jolacka* nurodė, kad ją „draugai taip vadina“⁹. Ši grupė nevienalytė darybos požiūriu: 15,8 proc. iš jų (arba 2,5 proc. visų slapyvardžių) sudaro mažybinės vardų formos, pvz.: *Alfonsiukas*, *arunelis*, *Dainelis*, 13,4 proc. iš jų (arba 2,1 proc. visų) sudaro nelietuvišką priesagą turin-

SLAPYVARDIS

Bendraujimas internetu yra unikalus tuo, kad pokalbio dalyviai nemato ir negirdi vienas kito, jokios reikšmės čia neturi nei fizinės žmogaus ypatybės, nei socialinis statusas, o viskas, ką vienas apie kitą žino pašnekovai, dažnai tėra vardas, kuriuo pasivadinus siunčiamas laiškas.

Visa tai internetu bendraujančioms žmonėms leidžia būti atviriems bei nuoširdiems, sakyti nuomonę ar kalbėti apie dalykus, kurių niekur kitur nedrįstų minėti. Kita vertus, internetas (t. y. aptaria-

tys vardų vediniai, pvz.: *Andreika, Andriucha, bron'ka, Mariucha, Nierka, Petka, Staska, Tamoska*.

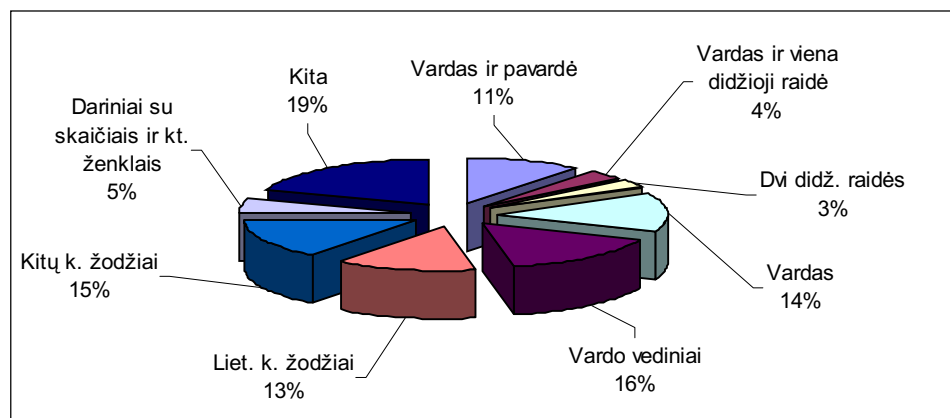
Į grupę „Lietuvių kalbos žodžiai“ įtraukti visi kokią nors prasmę turintys lietuviški žodžiai, o grupė „Kitų kalbų žodžiai“ apima nelietuviškus žodžius, ir ją sudaro beveik vien anglų kalbos žodžiai (žr. 7 lentelės 7 eilutę), rusiški pasitaikė keli: *Drake00, pofke*.

Nedidelę, bet vis dėlto atskirą grupę sudaro slapyvardžiai, sukurti pasitelkiant įvairius ženklus, pvz., *###TomS###, *RUTA*, *-Danas-*, Andrius001, Juf!* (taip pat žr. 7 lentelės 8 eilutę). Pasitaikė keli slapyvardžiai, kuriuose vietoj raidės *a* įrašytas graikų abėcėlės raidės etos – sutartinio interneto simbolio – ženklas, pvz.: *Lin@s, m@n.o, Sim@s S., T@diz, Tom@s*.

Skirti temines slapyvardžių grupes gana sudėtinga, nes jie yra itin įvairių sričių. Maždaug vieno procento visų tirtų slapyvardžių grupes sudaro tik keturių temų žodžiai: reiškiantys gyvūnų pavadinimus, pvz.: *Banginiukas, EzyS, Karpis, Katinas, kewle, Lokys*, susiję su kompiuterija, pvz.: *Adapteris, Bitas, Electronic Toy, ERRor, Virus*, žymintys socialinius santykius, pvz.: *Bomzhas, Boss, Lordas, Magister, Regnum, Sheikhas*, bei keliantys neigiamas asociacijas, pvz.: *Bloodsucker, DeVil, Killing Moon, kipshas, Numirelis*.

Slapyvardžių grupės ir jų pasiskirstymas procentais pavaizduotas 7 paveiksle, o jų pavyzdžius žr. 7 lentelėje.

Nagrinėjant elektroninį diskursą, ne kartą atkreiptas dėmesys į didžiųjų raidžių nevertojimą ten, kur rašytiniame tekste įprasta: sakinio pradžioje, vietovardžiuose ir asmenvardžiuose (Ferrara ir kt. 1991: 27–28). Nors apskritai vardą (ir slapyvardį) įprasta rašyti didžiąja raide, 17 proc. internete vartojamų slapyvardžių rašomi mažąja raide¹⁰. Be to, gana dažnai didžiosios raidės vartojamos pramaišiu su mažosiomis, pvz.: *AwRoRa, dALAiLAmA, donAtas* – 7,7 proc., o vien didžiosiomis raidėmis, pvz.: *ITALO, KANIBAL, VASIOKAS, WOLF*, parašyti 3 proc. vardų.

7 pav.

7 lentelė

	Grupės pavadinimas	Pavyzdžiai
1	Vardas ir pavardė	<i>Algis Gudziunas, Modestas Grybauskas, Sigita Berusaityte</i>
2	Vardas ir viena didžioji raidė	<i>Andrius B, Aurimas_G, EvaldasV, Jolanta V.</i>
3	Dvi didžiosios raidės	<i>A.L., AN, GV, SM</i>
4	Vardas	<i>Adas, Andrius, Nijole, Ricardas</i>
5	Vardo vediniai	<i>marele, Mariuxa, Mariux, Marazikas, Saulianas, Sauliuks, saulyZ, Saulon, dzintars, Gintarelis, Gintaronas, Gintas@a</i>
6	Lietuvių kalbos žodžiai	<i>Alutis, balvonas, Bomzhas, bullka, Bumcikas, Dievilis</i>
7	Kitų kalbų žodžiai ir posakiai	<i>DarkCloud, DeVil, IceTea, monkey, NoBody, none, poison, Everything Is Wrong</i>
8	Dariniai su skaičiais ir kt. ženklais	<i>70005, </100/-/R/:-/ >, !73 Andu, A-J-A, TaDa\$, VVV59, xe912</i>
9	Kita	<i>alkas, ALN, Bazas, CoMuN, DANkE, dbs, Dzin, e, entas</i>

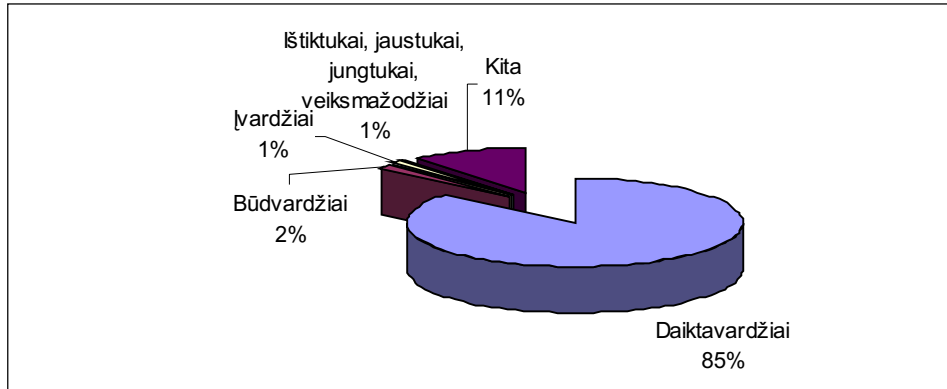
Didžioji dauguma internete vartojamų slapyvardžių yra vienžodžiai. Kai kuriais atvejais, kai vardą sudaro keli prasminiai žodžiai, jie vis tiek rašomi kartu, o antrojo žodžio pradžia gali būti parodoma didžiąja raide, pvz., *Coolmen, SnakEye*. Slapyvardžių, sudarytų iš atskirai parašytų kelių žodžių, pvz., *Almaz Lamaz, Geras dede, Labai spauda, Sjaubaz Incorporated*, kartu su vardais, kuriuos sudaro vardas ir pavardė (visų be išimties parašytų atskirai) yra 12,5 proc.

Slapyvardžiai yra neilgi: vidutinis ilgis – 7,6 ženklo. Ilgiausias pasitaikęs slapyvardis yra 26 ženklų: *martynuxz.melyns.propelers*, o trumpiausi: vieno – *e* ir *z*, bei dviejų ženklų slapyvardžiai, pvz.: *A?, Mr, To, ve*.

85 proc. slapyvardžių yra daiktavardžiai, 11 proc. sudaro įvairios santrumpos ir žodžiai, kurių kalbos dalies nustatyti neįmanoma, pvz.: *0-9, A-J-A, ALN, gmcfk*. Iš kitų kalbos dalių tam tikras grupes sudaro būdvardžiai ir būdvardiškieji dalyviai, pvz.: *JuoDa's, lengvas, liudnaz, Mobile, nonamas, Pilkas, Skustas*, ir įvardžiai, pvz.: *As, ASH'ai, m@n.o, none, Toks*. Tarp tirtų vardų pasitaikė po vieną dalelytę, ištiktuką, jaustuką, jungtuką ir veiksmažodį: *TeGu¹¹, dzin, OiOi, and, NeSekasi* (slapyvardžių pasiskirstymą pagal kalbos dalis, žr. 8 pav.).

Minėtina, kad naujienų grupių dalyvis gali turėti ir ne vieną slapyvardį: 20 proc. minėtos apklausos dalyvių nurodė skirtingose naujienų grupėse vartojantys skirtingus slapyvardžius. Tai patvirtina vardai, susiję su naujienų grupės tema, pvz.: *DeGama* (Kelionės), *Dolby* (Kinas), *Seekjob* (Darbas), *processing* (Bankų kortelės), *motorhead* (Motociklai), *LawMaker* (Teisė), *Piff* (Fauna).

Manoma, kad internete vartojamo slapyvardžio įvairavimas ar keitimas gali būti susijęs su psichologiniu momentu: susikurdamas tam tikrą slapyvardį, asmuo tarsi priverstas vaidinti tą vaidmenį, kurį pasirinktasis žodis suponuoja. Ta-

8 pav.

čia ilgainiui žmogus pasijunta slapyvardžio varžomas ir jį keičia (Hiltz, Turoff 1994: 95).

PARAŠAS

Tradicinis laiškas tik tam tikrais sumetimais gali būti be parašo. Elektroniniame laiške parašas nėra būtinas elementas. Baron (2000: 238) nurodo dvi to priežastis: neoficialų bendravimo internetu pobūdį (etiketo reikalavimai čia laisvesni) ir tai, kad elektroninio laiško siuntėjo vardas automatiškai pateikiamas laiško pradžioje esančioje eilutėje „Nuo“ (angl. *From*), todėl parašas laiško gale yra perteklinis.

Vis dėlto 31,4 proc.¹² į lietuviškas naujienų grupes rašomų laiškų yra su parašu: daugiau kaip pusė jų (63 proc.) automatiškai kartojami, t. y. tokie, kuriuos interneto vartotojas sukuria vieną kartą, o programa automatiškai įrašo į kiekvieną siunčiamą laišką¹³.

Pagal sandarą elektroniniuose laiškuose esančius parašus galima skirti į neišplėstinius, išplėstinius ir grafinius.

Neišplėstinis yra toks parašas, kurį sudaro tik autoriaus slapyvardis (vardas). Šie parašai yra beveik visi neautomatiniai ir apie 9 proc. automatiškai kartojamų parašų. Neišplėstinių parašų pavyzdžių pateikta 8 lentelėje.

Išplėstinių parašų skirtinos dvi grupės. Pirmąją sudaro parašai, kuriuose, be slapyvardžio, pateikiama papildomos informacijos apie laiško autorių: gyvenamoji vieta, telefonas, elektroninio pašto arba asmeninio puslapio internete adresas, automobilio pavadinimas ir numeris. Nė vienas iš šių elementų nėra privalomas.

8 lentelė

-- Artūras	-- TJ	-- ...svajus	-- _____ Lokys
---------------	----------	-----------------	----------------------

14 lentelė

Dėkui iš anksto, Artūras — ~~~~~ “Tai netikras pasaulis, užtemptas ant mūsų akių, kad negalėtumėm matyti tikrosios realybės...” Morfėjus, M A T R I C A ~~~~~
--

IŠVADOS

Antraštė, vardas ir parašas yra ypatingi, automatiškai kartojami elektroninio laiško elementai. Jie tam tikro siuntėjo sukuriama vieną kartą ir diskursui plėtojantis automatiškai kartojami.

Antraštė, vienas iš svarbiausių ir būtinų elektroninio laiško elementų, atlieka dvi funkcijas. Pirma, kaip atskiro laiško vienetas, ji nurodo laiško turinį. Beveik pusė (iš 813) nagrinėtų antraščių nominatyviniu žodžių junginiu pasako laiško temą, kita pusė predikatine konstrukcija, suformuluota kaip klausimas, pasakymas, pasiūlymas ar prašymas, perteikia pagrindinę laiško mintį. Tačiau net 9 proc. antraščių yra neinformatyvios. Antra, kaip elektroninio diskurso dalis ir automatiškai kartojamas elektroninio laiško elementas, antraštė sieja atskirus laiškus į bendrą pokalbį ir atlieka fatinę funkciją.

Išanalizavus 846 naujienų grupėse pavartotus dalyvių slapyvardžius, galima iš dalies paneigti teiginį, kad naujienų grupių dalyviai stengiasi nuslėpti savo asmenybę. Net 48 proc. slapyvardžių, kuriais pasivadinę interneto vartotojai siunčia laiškus, tam tikru būdu susiję su tikroju vardu ar pavarde.

Trečiasis automatiškai kartojamas elektroninio laiško elementas – parašas elektroninėje komunikacijoje nėra būtinas kaip antraštė ar slapyvardis, tačiau labai svarbus, nes leidžia asmeniui pateikti tam tikrų duomenų apie save ir pareklamuoti savo darbus. Parašas pasirodė besąs vienintelis automatiškai kartojamas elementas, kur ši funkcija yra išties išnaudojama. Ir antraštė, ir slapyvardis yra trumpi, sutrauktinės kalbos pavyzdžiai, o automatiškai kartojamų parašų 96 proc. yra išplėstiniai.

Automatiškai kartojamų elektroninio laiško elementų sanakaupa ir jų analizė atskleidžia anglų kalbos – kartais net pavadinamos interneto *lingua franca* – įtaką ir poveikį internete vartojamai lietuvių kalbai. Net dvyliktą vietą tarp dažniausių elektroninių laišku antraščių žodžių užima anglų kalbos žodis *help*, 15 proc. slapyvardžiais pasirenkamų žodžių yra nelietuviški ir beveik visi jie taip pat anglų kalbos, o į automatiškai kartojamą parašą dažnokai įtraukiamas angliškas posakis.

Visiems aptartiesiems elementams, kaip ir visam elektroniniam diskursui, labai svarbi grafinė raiška. Bendraujant internetu, kur vienintelė bendravimo priemonė yra tekstas ir kalba, ieškoma papildomų būdų patraukti dėmesį ir kompensuoti

vizualinio kontakto trūkumą. To siekiama netradiciškai vartojant mažąsias ir didžiąsias raides, į žodžius įterpiančiais įvairius ženklus ar net „nupaišant“ paveikslėlius.

Gauta
2001 01 17

Literatūra

Baron N. S. 2000: *Alphabet to Email: How Written English Evolved and Where it's Heading*, London/New York: Routledge.

Biržiška V. 1943: *Lietuviškieji slapyvardžiai ir slapyraidės, 1941–1942 m.* Bibliografijos žinių priedas, d. I, Kaunas.

Brown G., Yule G. 1996: *Discourse Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.

Davis B. H., Brewer J. P. 1997: *Electronic Discourse: Linguistic Individuals in Virtual Space* (Suny Series in Computer-Mediated Communication), Albany: State University of New York Press.

Ferrara K. ir kt. 1991: Ferrara K., Brunner H., Whittemore G. Interactive Written Discourse as an Emergent Register. *Written Communication*, vol. 8, Newbury Park/London/New Delhi: Sage Periodicals Press, 8–35.

Goodman Sh., Graddol D. 1997: *Redesigning English: New Texts, New Identities*, London–New York: Routledge.

Hiltz S. R., Turoff M. 1994: *The Network Nation: Human Communication via Computer*, Cambridge (Massachusetts): The MIT Press.

Johnssons E. 1998: *Electronic Discourse: On Speech and Writing on the Internet*. <http://www.ludd.luth.se/users/johnsson/D-essay/works.html>.

Karaliūnas S. 1997: *Kalba ir visuomenė. Psichologiniai ir komunikaciniai kalbos vartojimo bruožai*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.

Карбо М. В. 1998: *Интернет: ішмок пats*, Vilnius: Egmont Lietuva.

Карненко С., Шишигин И. 1996: *Интернет в вопросах и ответах*, Санкт-Петербург: BHV – Санкт-Петербург.

Kovertaitė V. R. 1995: *Internet*, Kaunas: Technologija.

Koženiauskienė R. 1999: *Retorika: iškalbos stilistika*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Kuncaitis R. ir kt. 1999: Kuncaitis R., Miminienė M., Muraskienė D., Tamošaitytė I. *Internet galimybės ir panaudojimas*, Vilnius: Phare.

LaQuey T. 1995: *The European Internet Companion*, Cambridge: Addison–Wesley Publishing Company.

LS – *Lietuviškieji slapyvardžiai*, t. I, Vilnius: Bibliografijos ir knygotyros centras, 1995.

Масанов И. Ф. 1941: *Словарь псевдонимов русских писателей ученых и общественных деятелей*, т. I, Москва: Всесоюзная книжная палата.

Pfaffenberger B. 1997: *Protect Your Privacy on the Internet*, New York: Wiley Computer Publishing.

Šoblińska A. 1965: Stilius prasideda nuo antraštės. *Kalbos kultūra* 9, 21–24.

Nuorodos

¹ Šiame straipsnyje nedaromas skirtumas tarp siuntėjo ir autoriaus bei gavėjo ir skaitytojo. Laikoma, kad siuntėjas ir autorius yra tas pats, o gavėjas yra ir skaitytojas.

Asta Ryklienė

THE LITHUANIAN LANGUAGE IN THE INTERNET: THE ELEMENTS THAT ARE AUTOMATICALLY APPENDED TO AN E-MAIL MESSAGE

S u m m a r y

The article deals with three special elements of an e-mail message – the subject, pseudonym and signature – which have been once designed by an author and are automatically appended by electronic mail software to every outgoing message.

The analysis of these elements is built upon the material of the corpus of Lithuanian electronic discourse (the corpus is compiled from e-mail messages of 36 different newsgroups, 121 772 words in total).

The author of the article discusses the functions and linguistic features of these elements, i.e. the structure, vocabulary, length, etc. The reader will also find a classification of the elements, illustrative examples and statistical data.